

Ks. Jan Gębarowski
Instytut Teologiczny, Tarnów

PERMANENTNA FORMACJA KAPŁANÓW W NAUCZANIU JANA PAWŁA II*

Jednym z częściej pojawiających się obecnie tematów rozważań dotyczących życia i posługi kapłanów jest ich formacja permanentna. Jest oczywistym fakt, iż gdy mówi się „formacja permanentna”, chodzi o coś tak dawnego jak samo kapłaństwo. W Kościele bowiem sakrament kapłaństwa zawsze uważano za nieodwołalny i domagający się od przyjmującego cnoty stałości oraz ciągłego wysiłku, potrzebnego do głębokiego przeżywania swojego powołania i misji. Kościół, w swoim doświadczeniu zdobywanym w ciągu wieków, zawsze wyczuwał potrzebę ciągłej formacji kapłanów. Potwierdzają to już liczne synody diecezjalne dawnych wieków.¹ W związku z tym można powiedzieć, że termin „formacja permanentna” jest współczesnym określeniem czegoś, co od dawna, dzięki staraniom Kościoła, znajdowało praktyczną realizację, a miało na celu podnoszenie poziomu duchowego, intelektualnego i pastoralnego duchownych, przy jednoczesnym zagwarantowaniu dobra duchowego wiernych. Jednakże począwszy do Soboru Watykańskiego II,² a zwłaszcza w ostatnich latach obserwuje się pogłębianie

* Artykuł jest skróconą wersją piątego rozdziału pracy doktorskiej *La vida espiritual del sacerdote en Juan Pablo II*, napisanej w 1996 r. pod kierunkiem ks. prof. J. Sesé na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Navarra w Pampelunie. Praca składa się z następujących rozdziałów: r. I – Identidad sacerdotal; r. II – El ministerio, fuente de espiritualidad del sacerdote; r. III – Peculiares exigencias espirituales en la vida del presbítero; r. IV – Algunos medios para la vida espiritual del sacerdote; r. V – La formación permanente.

¹ Por. J. Saraiva Martins, *La formation permanente des prêtres dans les criconstances actuelles*, „Seminarios” 30 (1990), s. 288.

² Sobór zachęca biskupów (CD, 16), aby troszczyli się o duchowe, intelektualne i materialne warunki kapłanów i ich stałą odnowę życia duchowego. Podobny ton obserwujemy w OT, 22 i w PO, 19, które przypominają o doskonaleniu formacji kapłańskiej po przyjęciu święceń. W tym celu Kongregacja ds. Duchowieństwa wydała dokument *Inter ea* (4 XI 1969), dając bardziej szczegółowe wskazania. Także Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego w *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (6 I 1970) w nn. 100-101 mówi o formacji permanentnej kapłanów.

„dotrzymania kroku” dziejowym przemianom to jeszcze jedno ludzkie uzasadnienie formacji stałej.⁹

Już te racje wystarczyłyby do uzasadnienia formacji permanentnej i traktowania jej jako narzędzia ciągłego doskonalenia swoich umiejętności. Jednakże formacja stała rozważana tylko z tej perspektywy, narażona jest na ryzyko zredukowania jej do czegoś funkcjonalnego i związanego z aktualną sytuacją.

2. Uzasadnienie teologiczne

Ludzkie motywacje stałej formacji, o których mówi Jan Paweł II, nabierają właściwego znaczenia, o ile są rozważane w kontekście racji teologicznych. W rzeczywistości bowiem te ostatnie leżą u podstaw formacji permanentnej i stanowią o jej oryginalności.

Wychodząc od słów św. Pawła skierowanych do Tymoteusza: „Przypominam ci, abyś rozpałił na nowo charyzmat Boży, który jest w tobie” (2 Tm 1, 6), „Nie zaniedbuj w sobie charyzmatu, który został ci dany za sprawą prorocstwa i przez nałożenie rąk kolegium prezbiterów. W tych rzeczach się ćwicz, cały im się oddaj, aby twój postęp widoczny był dla wszystkich. Uważaj na siebie i na naukę, trwaj w nich! To bowiem czyniąc i samego siebie zbawisz, i tych, którzy cię słuchają” (1 Tm 4, 14-16), Papież stwierdza iż, „formacja stała znajduje [...] właściwą podstawę i pierwotne uzasadnienie w dynamice sakramentu kapłaństwa”¹⁰ Istotnie, charyzmat, z którego rodzi się i w którym zakorzenia się ministerium kapłańskie jest rzeczywistością dynamiczną. Wymaga więc od tego, kto został nim obdarowany, stałego „rozpalania go na nowo” Jan Paweł II wyjaśnia ten fakt przy pomocy wymownego obrazu: „Apostoł prosi Tymoteusza, by „rozpałił” Boży charyzmat niczym ogień tłący się w popiele, a więc by go przyjął i żył nim, nie tracąc i nie zapominając owej „trwałej nowości”, jaka znamionuje każdy dar Boga – Tego, który wszystko czyni nowe (por. Ap 21, 5); a zatem, by go przeżywał w całej jego nieprzemijającej świeżości i pierwotnym pięknie”¹¹

⁹ PDV, 70. Por. także *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979 r.*, 10, „Insegnamenti” II/1 (1979), s. 859; *Przemówienie do kapłanów, zakonników i sióstr zakonnych w Fatimie* (13 V 1982), 9, „Insegnamenti” V/2 (1982), s. 1603. *W Przemówieniu do uczestników sympozjum na temat: „Życie duchowe kapłana diecezjalnego dzisiaj”* (27 I 1989), 4, „Insegnamenti” XII/1 (1989), s. 199, Papież powiedział: „Succede – per quanto può essere lecito il paragone – in tutte le professioni: se non ci si aggiorna – e l’aggiornamento non può venire solo dalla pratica, ma dalla riflessione e dallo studio – se non ci si tiene al corrente, si resta indietro; e, se si resta indietro, si diventa inidonei al proprio compito, e fatalmente ne subentra la disaffezione”

¹⁰ PDV, 70.

¹¹ PDV, 70. Zob. także *Przemówienie do duchowieństwa i seminarzystów w katedrze św. Patryka w Melbourne* (28 XI 1986), 5, „Insegnamenti” IX/2 (1986), s. 1719; *Przemówienie*

Chodzi więc o to, by przyjąć, kultywować, rozwijać i aktualizować w ciągłym wysiłku pełen potencjalności otrzymany dar. W ten sposób formacja stała wyraża się w ciągłej aktualizacji charyzmatu kapłańskiego; jest to „formacja, która pozwoli rozwinąć się temu wszystkiemu, co zostało zasiane przez łaskę”¹²

Ale formacja permanentna nie jest jedynie rezultatem zadania powierzonego osobistej odpowiedzialności osoby wyświęconej, ani owocem wysiłku jej pamięci i woli, lecz jest ożywiana przez najgłębszą rzeczywistość łaski, która oddziałuje na kapłana. Formacja stała – mówi Jan Paweł II

jest skutkiem działania dynamiki łaski, nieodłącznie związanej z darem Bożym: tak więc to Bóg sam rozpała dar, którego udzielił, a ściślej wyzwala całe niezwykle bogactwo łaski i odpowiedzialności w nim zawarte.¹³

Posługa, która została powierzona kapłanowi w sakramencie święceń, nie została więc pozostawiona tylko w jego rękach, aby ją wypełniał przy pomocy osobistych zdolności, lecz

sakrament święceń napętnia kapłana sakramentalną łaską, która pozwala mu uczestniczyć nie tylko w zbawczej „mocy” i „posłudze” Jezusa, ale także w Jego pasterskiej „miłości”; jednocześnie jest dla kapłana rękojmią tych wszystkich łask Bożych, które zostaną mu udzielone zawsze, gdy będą potrzebne i przydatne do godnego i doskonałego wypełnienia powierzonej mu posługi.¹⁴

W świetle tego stwierdzenia formację permanentną należy rozumieć jako łaskę potrzebną do odpowiedzialnego wypełniania posługi kapłańskiej.¹⁵

Tak więc można powiedzieć, że ostateczna racja formacji permanentnej znajduje się w dynamizmie daru Ducha, którego otrzymuje się w sakramencie święceń. Formacja stała wyrasta i bierze swoją moc z łaski sakramentu święceń, z sakramentalnego wylania Ducha Świętego, który uświęca i upodabnia kapłana do Jezusa Chrystusa, Głowy i Pasterza Kościoła, który wysyła go, aby wypełniał posługę kapłańską. W związku z tym wszystkie

do kapłanów, zakonników i świeckich zaangażowanych w duszpasterstwo w Luandzie (4 VI 1992), 5, „Insegnamenti” XV/1 (1992), s. 1711.

¹² Jan Paweł II, *Przemówienie podczas modlitwy Anioł Pański* (3 XII 1989), 2, „Insegnamenti” XII/2 (1989), s. 1417. W *Przemówieniu do kapłanów w San Salvador* (6 III 1983), 2, „Insegnamenti” VI/1 (1983), s. 607, Papież powiedział: „En nuestra vida sacerdotal tenemos necesidad de reavivar constantemente esa gracia que se nos ha dado por la imposición de las manos (cfr. 2 Tim 1, 6), como se aviva la llama entre las brasas. El recuerdo de la gracia sacerdotal, que permanece en nosotros para siempre en virtud del carácter, nos permite renovarnos en esa gracia de configuración a Cristo y de consagración en el Espíritu Santo”

¹³ PDV, 70.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Por. R. Sánchez Chamoso, *La formación permanente*, „Seminarios” 38 (1992), s. 406.

działania i przedsięwzięcia formacyjne mogą, i powinny, dążyć tylko do tego, aby „na nowo rozpalać” dary, które Duch Chrystusa rozlewa w chwili święceń i w całej działalności kapłańskiej.¹⁶

Przedstawiona wyżej podstawowa racja teologiczna formacji permanentnej znajduje w nauczaniu Jana Pawła II przedłużenie w postaci innych motywacji teologicznych. Formacja stała jako

„wierność” kapłańskiej posłudze i jako „proces nieustannego nawracania się” jest niezbędna, aby kapłan mógł każdego dnia rozpoznawać i wypełniać wolę Bożą. A zatem – mówi Jan Paweł II „formacja stała jest wyrazem i nakazem wierności, jakiej kapłan winien dochować swej posłudze, więcej – samej swej istocie. Jest zatem miłością do Jezusa i przejawem konsekwencji.”¹⁷

Papież zwraca uwagę na jeszcze jedną rację formacji permanentnej. Jest nią według Jana Pawła II świadectwo miłości i wyraz prawdziwej sprawiedliwości względem Ludu Bożego. Formacji stałej domaga się sprawiedliwość wobec Ludu Bożego, gdyż ma on prawo do dóbr duchowych jakimi są: Słowo Boże, sakramenty i posługa miłości. Wspomniane dobra zbawcze są darami, których Bóg udziela darmowo i jako takie nie mogą być przedmiotem wymagań ze sprawiedliwości. Ale dobra te zostały przekazane Ludowi Bożemu i ich administrowanie powinno być kierowane sprawiedliwością.¹⁸ W takiej perspektywie łatwo zrozumieć słowa Jana Pawła II:

Kapłan jest dłużnikiem Ludu Bożego, ponieważ został powołany, aby uznać i umacniać jego „prawo”, fundamentalne prawo do otrzymania Słowa Bożego, sakramentu i posługi miłości, które stanowią pierwotną i nieodzowną treść duszpasterskiej posługi kapłana.¹⁹

Z tego wynika, że Lud Boży ma prawo do kapłanów kompetentnych, ciągle poszerzających swoją wiedzę i umiejętności. Kościół ma prawo do prawdziwego i stałego zaangażowania się swoich kapłanów, aby coraz bardziej upodobniali się do Chrystusa, którego reprezentują wobec Ludu Bożego, i aby coraz lepiej wypełniali potrójne ministerium, które jest darem Boga dla społeczności wiernych. W związku z tym Jan Paweł II konkluduje iż „formacja stała jest niezbędna, aby kapłan był w stanie należycie odpowiedzieć na to prawo ludu Bożego”²⁰

¹⁶ Por. B. Testa, *La formación permanente del sacerdote. Reflexiones sobre la exhortación apostólica „Pastores dabo vobis”*, OsRom (wyd. hiszp.) 1992 (18 IX), s. 6.

¹⁷ PDV, 70.

¹⁸ Por. T. Rincón Pérez, *Sobre algunas cuestiones canónicas a la luz de la Exh. Apost. „Pastores dabo vobis”* Iuscan 33 (1993), s. 329.

¹⁹ PDV, 70.

²⁰ Tamże.

3. Miłość pasterska – duszą i zewnętrznym kształtem formacji stałej

Kapłan poprzez święcenia zostaje upodobniony sakramentalnie do Chrystusa Dobrego Pasterza, dlatego jego życie i posługa winny być zawsze pobudzane miłością pasterską na wzór Jezusa Chrystusa. Miłość pasterska jest wewnętrzną i dynamiczną zasadą, na której opiera się jedność życia wewnętrznego kapłana. Jest ona cnotą, która ożywia i kieruje jego życiem duchowym. Ożywia i jednoczy wszystkie cnoty i postawy kapłana, nadając ich aktom wartość zasługującą, podtrzymuje ich rozwój celem osiągnięcia doskonałości. Miłość pasterska jest uczestnictwem w miłości pasterskiej Jezusa Chrystusa, jest darem Ducha Świętego a zarazem zadaniem i wezwaniem do odpowiedzialnej i wolnej odpowiedzi kapłana. Polega przede wszystkim na całkowitym darze z siebie dla Chrystusa i dla Kościoła.²¹

Przyznając miłości pasterskiej taką rolę w życiu i posłudze kapłana, nie dziwi stwierdzenie Papieża, iż jest ona także „duszą i zewnętrznym kształtem formacji stałej”

Duch Święty [kontynuuje Jan Paweł II], który napelnia kapłana miłością pasterską, prowadzi go i towarzyszy mu na drodze coraz głębszego poznania tajemnicy Chrystusa, niezgłębionej w swoim bogactwie (por. Ef 3, 14nn.), a poprzez nią – tajemnicy chrześcijańskiego kapłaństwa. Ta sama miłość pasterska każe kapłanowi coraz lepiej poznawać oczekiwania, potrzeby, problemy i wrażliwość tych, do których skierowana jest jego posługa: ludzi żyjących w konkretnych sytuacjach osobistych, rodzinnych i społecznych.²²

W tym kontekście formacja stała jawi się – jak to już było powiedziane wyżej – jako świadectwo miłości do Jezusa Chrystusa i do Ludu Bożego. Z tego też względu formacja permanentna jest wymogiem miłości pasterskiej. Mówiąc krótko, formacja stała i miłość pasterska to dwie nierozdzielne rzeczywistości. Jeżeli bowiem kapłan czuje się zobowiązany do stałej formacji z racji owego prawa Ludu Bożego do wiernego wypełniania kapłańskiej posługi, to jednak do uznania tego prawa, i w konsekwencji do formacji permanentnej prowadzi go w pierwszym rzędzie miłość pasterska.

Można więc powiedzieć, że miłość pasterska otrzymana jako dar w sakramencie święceń, stanowi dynamiczne źródło stałej formacji. Jednocześnie formacja permanentna stanowi wyraz tejże miłości, będącej wolną i świadomą odpowiedzią kapłana na otrzymany dar.

²¹ Por. PDV, 23.

²² PDV, 70.

4. Nowa koncepcja formacji permanentnej

W zgodzie z przedstawionymi motywacjami i racjami Papież w *Pastores dabo vobis* opisuje stałą formację kapłanów. Rozpoczyna następującym stwierdzeniem, będącym zarazem propozycją programową:

Stać formacja kapłanów, zarówno diecezjalnych jak i zakonnych, jest naturalną i absolutnie niezbędną kontynuacją procesu kształtowania osobowości kapłańskiej, rozpoczętego i prowadzonego w seminarium lub w domu zakonnym w ramach formacji przygotowującej do przyjęcia święceń.²³

Jan Paweł II pojmuje formację kapłańską jako żywotny proces, który zachodzi progresywnie w ciągu całego życia i dokonuje się przy pomocy nowych treści i nowych metod. Proces ten na poszczególnych etapach wymaga przystosowań, aktualizacji i zmian, które nie mogą jednak przerywać jego ciągłości. Papież mocno podkreśla potrzebę kontynuacji procesu formacyjnego. W tym sensie formacja permanentna nie jest czymś przypadkowym, jakimś dodatkiem do formacji w założeniu już wcześniej zakończonej. Kapłan potrzebuje formowania się i rozwoju w ciągu całego życia w procesie, który jest pojmowany integralnie.

Ciągłości procesu formacyjnego powinien jednak towarzyszyć postęp dokonujący się w realizowaniu poszczególnych faz formacyjnych. Chodzi tu o treści czy programy formacyjne, które winny rozwijać się stopniowo. W odniesieniu do tego Papież wyraźnie stwierdza, że

formacja stała nie jest powtórzeniem formacji seminaryjnej, zwykłym jej przypomnieniem czy też poszerzeniem o nowe wskazania praktyczne. Przynosi nowe treści, a przede wszystkim prowadzona jest nowymi metodami.²⁴

W dalszej części opisu formacji permanentnej Jan Paweł II mówi:

Powinna ona [...] być kontynuacją ogólnego i integralnego procesu ciągłego dojrzewania, polegającego na pogłębianiu każdego wymiaru formacji – ludzkiego, duchowego, intelektualnego i duszpasterskiego – a jednocześnie na umacnianiu wewnętrznej i żywotnej więzi między nimi; punktem wyjścia i odniesienia jest tu miłość pasterska.²⁵

W tym zdaniu wyróżniają się trzy pojęcia będące niejako kluczem i istotą formacji stałej: „dojrzewanie” i „pogłębienie” jako cel pracy formacyjnej oraz „miłość pasterska” będąca wewnętrzną siłą poruszającą i specyficznym ukierunkowaniem procesu formacyjnego. Formacja permanentna nie może być zatem sprowadzona do zwykłego aktualizowania tego, co dotyczy

²³ PDV, 71.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże. Zob. także *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979 r.*, 10, „Insegnamenti” II/1 (1979), s. 859; *Przemówienie do kapłanów i zakonników w katedrze w Neapolu* (10 XI 1990), 4, „Insegnamenti” XIII/2 (1990), s. 1096.

kultury czy doktryny. Jest to rzeczywistość dużo głębsza, która ogarnia całą osobę kapłana, jego tożsamość i misję we wszystkich wymiarach. Ponieważ jednak „miłość pasterska jest duszą i zewnętrznym kształtem formacji stałej”, wymiar duchowy tej formacji staje się celem i epicentrum, który w pewien sposób obejmuje pozostałe wymiary i ku któremu ostatecznie wszystkie one się kierują.²⁶ A zatem celem formacji permanentnej kapłana jest wzrastanie w świętości. Współpracując wielkodusznie z Duchem Świętym, kapłan będzie stawał się coraz bardziej żywym i przejrzystym obrazem miłości Jezusa Chrystusa.²⁷

Z dotychczasowych refleksji wynika, że ujęcie formacji permanentnej w magisterium Jana Pawła II, a zwłaszcza w adhortacji *Pastores dabo vobis* posiada pewne punkty, które cechuje nowość. To nie motywacje funkcjonalne czy związane z aktualnymi okolicznościami decydują w pierwszym rzędzie o formacji stałej, lecz racje teologiczne, które streszczają się w cytowanym już zdaniu: „Formacja stała znajduje [...] właściwą podstawę i pierwotne uzasadnienie w dynamice sakramentu kapłaństwa”²⁸ Tym właśnie różni się formacja permanentna kapłanów od stałej formacji innych profesji. W przypadku kapłana formować się ustawicznie oznacza wzrastać jako kapłan, odpowiadając na otrzymany dar. Można zatem powiedzieć, iż funkcjonalna koncepcja formacji stałej ustępuje miejsca papieskiej koncepcji strukturalnej i teologicznej.²⁹ Ta zaś zakłada, że racją istnienia formacji permanentnej nie jest historycznie określony czas, tzw. „czasy” lecz dar Ducha Świętego otrzymany i przyjęty w sakramencie święceń. Takie postawienie problemu determinuje zasięg formacji stałej. Już nie tyle chodzi o to, aby być na bieżąco w swojej dziedzinie, ile o to, by właściwie odpowiadać na łaskę sakramentu. Takie rozumowanie prowadzi do wniosku, że na pierwszym planie należy postawić charakter ciągły i konieczny tej formacji. Nie można uważać jej za jeszcze jedno zajęcie, które się dodaje do innych zajęć kapłańskich, a tym bardziej nie można jej uważać za zajęcie dowolne.³⁰

Łatwo zauważyć, iż w nauczaniu Jana Pawła II pojęcie formacji permanentnej nabiera cech specyficznych. Formacja stała nie jest czymś zewnętrznym, związanym z okolicznościami, jakimś dodatkiem do formacji w założeniu zamkniętej i zakończonej, związanej z czasem przygotowania do kapłaństwa; nie jest też zadaniem fakultatywnym, do którego zaprasza się tych,

²⁶ Por. R. Sánchez Chamoso, jw. s. 410.

²⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników międzynarodowego kongresu na temat: „Pastores dabo vobis: kapłan dzisiaj”* (28 V 1993), 4, OsRomI 1993 (29 V), s. 6; *Przemówienie podczas spotkania z biskupami, kapłanami, zakonnikami i siostrami zakonnymi w katedrze w Dżakarta* (10 X 1989), 5, „Insegnamenti” XII/2 (1989), s. 845.

²⁸ PDV, 70.

²⁹ Por. J.J. Garrido, *La formación permanente del Clero. Nuevos planteamientos*, w: *La formación permanente de los sacerdotes*, Madrid 1993, s. 84.

³⁰ Tamże.

którzy chcą być „na bieżąco” w swojej dziedzinie; nie jest także jakimś jednostkowym wysiłkiem zamkniętym w pewnym czasie i w pewnych przedsięwzięciach intelektualno-formacyjnych; nie może być też zredukowana do spełnienia zadań zaprogramowanych przez kompetentną władzę. Przez formację permanentną należy rozumieć stałą postawę i wewnętrzną potrzebę wzrostu i ciągłego rozwoju (bardziej niż aktywnością związaną z określonym czasem jest stanem formowania się, którego domaga się charyzmat mający swe źródło w sakramencie święceń). W ten sposób Papież podkreśla wewnętrzną i osobową motywację permanentnego formowania się, motywację mającą swoje źródło w samym sercu przyjętego kapłaństwa.³¹

II. WYMIARY I SENS FORMACJI PERMANENTNEJ

Jan Paweł II nie tylko podaje racje i zarysowuje koncepcję stałej formacji, ale też uczy o jej specyficznych aspektach i głębokim sensie.

Jak już wyżej zostało wspomniane, celem formacji stałej jest dojrzewanie i pogłębienie czterech wymiarów formacji kapłańskiej: ludzkiego, duchowego, intelektualnego i pastoralnego. Wszystkie one mają być integrowane w wewnętrznej jedności dzięki miłości pasterskiej. Jan Paweł II w swoim magisterium, zwłaszcza w *Pastores dabo vobis*, prezentuje te cztery wymiary formacji stałej podając bogate uzasadnienie teologiczne, pastoralne i egzystencjalne. Nie ma tutaj miejsca, aby się nimi szczegółowo zajmować. Dość wspomnieć, że te aspekty są w nauczaniu Jana Pawła II – by posłużyć się metaforycznym określeniem – jakby czterema bokami tego samego obrazu. Nie można zaniedbać żadnego z nich; wszystkie są konieczne i troska o którykolwiek z nich wywiera pozytywne skutki na pozostałe. W ten sposób idzie się w kierunku formacji integralnej, która wykracza poza aspekt tylko intelektualny lub czysto pastoralny, a w taki redukcjonizm niekiedy wpadało się w formacji permanentnej.³² Podkreślając tę wewnętrzną jedność wszystkich aspektów, Papież stawia kolejny nowy element dotyczący formacji permanentnej.

Biorąc za wskazanie bogate nauczanie Jana Pawła II o wymiarach formacji permanentnej, staje się czymś ważnym stworzenie jej programu, dostosowanego do potrzeb i aspiracji kapłanów, uwzględniającego ich sytuację życiową i pastoralną. Wydaje się, że kluczowym punktem wprowadzenia w życie programu formacyjnego jest odpowiednia metoda, która pod prze-

³¹ R. Sánchez Chamoso, jw. s. 404-405.

³² Por. tamże s. 411. Zob. także J.A. Ubieto, *La formación permanente de los sacerdotes*, w: *Os daré pastores según mi corazón. Comentario y texto de la Exhortación Apostólica „Pastores dabo vobis” de Juan Pablo II*, Valencia 1992, s. 248; J. Calvo Guinda, jw. s. 39.

wodnictwem doświadczonych mistrzów prowadzić będzie kapłana do refleksji, stałej rewizji swego życia i konfrontowania go z wymogami przyjętych święceń.³³

W nn. 73-75 *Pastores dabo vobis* Jan Paweł II podejmuje rozważania na temat głębokiego sensu formacji stałej kapłana w odniesieniu do jego obecności i posługi w Kościele. Omawia jej cel i podkreśla wartości, do których dąży. Jest to bogate w treści i dynamiczne przedstawienie problemu, którego wyznacznikiem i celem jest stały wzrost dokonujący się w Kościele. Z nim w szczególny sposób związana jest tożsamość i misja kapłana.

Dynamiczność ujęcia formacji stałej i związanego z nią aspektu wzrostu jest wzmocniona przez zdania rozpoczynające każdą część papieskiego nauczania, mówiącego o Kościele jako tajemnicy, komunii i misji:

W Kościele jako „tajemnicy” kapłan powinien poprzez formację stałą podtrzymywać i rozwijać w wierze świadomość pełnej i zdumiewającej prawdy, kim jest: sługą Chrystusa i szafarzem tajemnic Bożych (por. 1 Kor 4, 1).³⁴

Kapłanowi włączonemu w Kościół jako „komunię” formacja stała pomaga w osiągnięciu pełnej świadomości tego, iż ostatecznym celem jego posługi jest połączenie Bożej rodziny w braterską społeczność.³⁵

W Kościele jako misji „formacja stała ma rozwijać u kapłana świadomość uczestnictwa w zbawczej misji Kościoła”³⁶ W ten sposób formacja stała dopomaga do tego, aby kapłan w ciągłym wysiłku coraz głębiej pojmował tożsamość kapłaństwa ustanowionego przez Chrystusa: „pomaga ona kapłanowi być kapłanem i realizować swoje kapłaństwo w duchu i na wzór Jezusa Dobrego Pasterza”³⁷

Kapłan, przeżywając w wierze prawdę, kim jest, będzie pogłębiał swoją tożsamość i nabierał coraz żywszej świadomości daru Bożego, którym on sam został ubogacony. Owocem tej refleksji będzie świadome, pełne wdzięczności i radości przeżywanie faktu, iż jest się „sługą Jezusa Chrystusa, sakramentem miłości Boga do człowieka”³⁸ w Kościele jako „tajemnicy” W ten sposób dzięki stałej formacji kapłan, poprzez swoje oddanie się Bogu i Kościołowi będzie odpowiadał na Boży dar, który otrzymał.

Formacja permanentna ma ożywiać u kapłana spełnianie posługi w Kościele jako „komunii”, do której powołani są wszyscy ludzie i której narzędziem on został ustanowiony. Dzięki stałej formacji kapłan ma coraz głębiej i dojrzałej przeżywać prawdę,

³³ J. Sánchez Chamoso, jw. s. 409-410.

³⁴ PDV, 73.

³⁵ PDV, 74.

³⁶ PDV, 75.

³⁷ PDV, 73.

³⁸ Tamże.

iż ostatecznym celem jego posługi jest połączenie Bożej rodziny w braterską społeczność” i „wzrastać w świadomości głębokiej komunii, która wiąże go z Ludem Bożym.”³⁹

Formacja stała – uczy dalej Jan Paweł II – będzie umacniać nie tylko żywotne więzy, jakie łączą kapłana z Kościołem lokalnym, ale też troskę o podtrzymywanie apostolskiej komunii z innymi Kościołami partykularnymi. Formacja permanentna powinna pomagać kapłanowi w umacnianiu braterstwa sakramentalnego, które go łączy z braćmi w kapłaństwie w ogóle, a szczególnie z prezbiterium, któremu przewodniczy jego biskup diecezjalny. Krótko mówiąc, formacja stała ożywiać będzie u kapłana wspólnotową świadomość o przynależności do jednej rodziny; będzie wpisywać życie i posługę kapłana w Kościele, będącym przede wszystkim wspólnotą osób i posług.⁴⁰

Formacja permanentna jest konieczna dla przypominania kapłanowi „o znaczeniu misji, tak aby była one wiernie i ofiarnie realizowana”⁴¹ Zakorzeniony w Kościele jako „misji”, kapłan stale odnawia swoje oddanie się i zaangażowanie w jedyną misję Kościoła, która winna stopniowo stawać się dla niego programem życia i posługi. W ten sposób formacja stała pomaga kapłanowi odkrywać łaskę posłania i pobudza go do wierności przyjętej misji.

Można zatem powiedzieć, że formacja stała, mająca swój fundament w dynamizmie łaski sakramentu święceń, zapewnia (jak pokazują jej różne aspekty i głęboki sens) wierność i autentyczność życia i posługi kapłana.

III. ZALEŻNOŚĆ FORMACJI PERMANENTNEJ OD WIEKU I SPECYFICZNYCH WARUNKÓW

W zgodzie z przedstawianymi zasadami i koncepcją formacji stałej, Jan Paweł II podaje konkretne kryteria i wskazania dotyczące jej organizacji i wprowadzenia w życie.

Najpierw określa adresata formacji permanentnej. Ponieważ podstawową rację jej istnienia odnajdujemy w dynamizmie sakramentu święceń, dlatego też jest ona skierowana do każdego kto przyjął święcenia.

Formacja stała, właśnie dlatego, że jest „stała”, musi towarzyszyć kapłanom zawsze, a więc w każdym okresie i niezależnie od uwarunkowań ich życia, a także od funkcji, jakie pełnią w Kościele; będzie ona oczywiście uzależniona od możliwości i okoliczności związanych z wiekiem, warunkami życia i zadaniami powierzonymi kapłanowi.⁴²

³⁹ PDV, 74.

⁴⁰ R. Sánchez Chamoso, jw. s. 405.

⁴¹ PDV, 75. Zob. także *Przemówienie do kapłanów i zakonników w katedrze w Natal* (13 X 1991), 5, „Insegnamenti” XIV/2 (1991), s. 838.

⁴² PDV, 76.

Wychodząc od stwierdzenia, że wszyscy kapłani są adresatami formacji stałej, Papież wyszczególnia różne grupy kapłanów biorąc za kryterium wiek czy specyficzne warunki życia. Przedstawia dalej motywacje, które w każdym przypadku uzasadniają taki podział.

Kapłani młodzi. Formacja permanentna młodych kapłanów winna się cechować powagą i solidnością, jaką odznaczała się formacja seminaryjna. Ma im także pomagać do zrozumienia i przeżywania bogactwa daru kapłaństwa oraz wyrażania i rozwijania ich możliwości i zdolności pasterskich, jak też odpowiedzialnego włączenia się w komunię prezbiterium.⁴³ Żeby to osiągnąć, Papież zaleca m.in. czynne uczestnictwo w spotkaniach formacyjnych oraz dzielenie się doświadczeniami i refleksjami na temat konkretnej realizacji ideału kapłaństwa. W związku z tym Jan Paweł II zauważa, że jest czymś koniecznym utworzenie na płaszczyźnie diecezjalnej czy międzydiecezjalnej specjalnej struktury wspomagającej, w ramach której młodzi kapłani mogliby spotykać się z kierownikami duchowymi i nauczycielami.

Przy okazji okresowych spotkań, mających – jeśli to możliwe – charakter wspólnotowy i połączonych ze wspólnym zamieszkiwaniem, będą oni mogli znaleźć tak potrzebny czas na odpoczynek, modlitwę, refleksję i braterską wymianę doświadczeń.⁴⁴

Kapłani w średnim wieku. Gdy w posłudze upłynie pewna liczba lat, kapłani zdobywają bogate doświadczenie i zasługę płynącą z faktu, iż całkowicie poświęcili się budowaniu Królestwa Bożego. Jednakże mogą oni być narażeni na różne niebezpieczeństwa, jak np. przesadna aktywność, rutyna w sprawowaniu posługi, przekonanie o samowystarczalności, wewnętrzne zmęczenie będące oznaką rozczarowania i rezygnacji wobec trudności i niepowodzeń.⁴⁵ Dlatego także i oni potrzebują formacji stałej jako nieustannej

⁴³ PDV, 76. W związku z formacją stałą młodych kapłanów J. Saraiva Martins, jw. s. 294, proponuje:

„a) d'introduire graduellement le jeune prêtre dans les expériences et les responsabilités personnelles, au contact de la situation concrète et dans une vérification toujours plus soignée des qualités et aptitudes propres, en l'aidant à réaliser en lui-même, dans une synthèse harmonieuse d'intériorité et d'action, cette unité de vie à laquelle il doit tendre constamment, à l'exemple du Christ (cf. PO, 14);

b) de perfectionner ses aptitudes au ministère en transférant dans le contexte pastoral la doctrine des diverses disciplines théologiques [...];

c) de l'insérer à part entière dans la vie communautaire du presbytérium diocésain, en favorisant, dans un climat de confiance réciproque et de respect, une participation progressive à l'expérimenté et à la responsabilité de ministère”

⁴⁴ PDV, 76.

⁴⁵ PDV, 77. J. Saraiva Martins, jw. s. 297, tak przedstawia niektóre rysy charakterystyczne kapłanów w średnim wieku: „Les prêtres de cet âge ont une expérience de vie; une connaissance adéquate de leurs qualités comme de leurs limites; une aptitude croissante à

i wyważonej rewizji swojej osobowości i postępowania, ciągłego poszukiwania motywacji i środków dla swej misji.⁴⁶

Kapłani starsi. Nie można uważać – mówi Jan Paweł II – kapłanów w zaawansowanym wieku⁴⁷ za grupę bierną w Kościele czy w posługiwaniu. Należy się im od wszystkich wdzięczność za wierną służbę Chrystusowi i Kościołowi i szczególna solidarność. Dla tych kapłanów formacja stała polegać będzie zwłaszcza na

utwierdzeniu ich w przekonaniu, że mają jeszcze do spełnienia w presbyterium istotną rolę: nie tylko ze względu na posługę duszpasterską, którą mogą nadal pełnić, choć w innych formach, ale także ze względu na to, że dzięki swemu doświadczeniu życiowemu i apostołskiemu mogą sami stać się wartościowymi nauczycielami i wychowawcami innych kapłanów.⁴⁸

Owa wdzięczność, na którą zasłużyli swą wierną służbą może stać się dla nich nowym bodźcem, by do końca poświęcić wszystkie swoje siły i zdolności służbie Chrystusowi.

Kapłani znajdujący się w trudnych warunkach. Papież nie zapomina o kapłanach, „którzy po przebytych trudach i chorobach doznają fizycznego osłabienia lub psychicznego zmęczenia”⁴⁹ Formacja permanentna dostosowana do ich sytuacji pomoże im odzyskać spokój i siły, aby nadal służyli Kościołowi i aby nie izolowali się od wiernych ani od presbyterium. Pozwoli na kultywowanie tych zajęć i form osobistej duchowości, które umacniają radość bycia kapłanem, i aby wreszcie zachowali przekonanie, iż jako cierpiące członki nadal uczestniczą w budowaniu Kościoła i stają się żywym świadectwem dla wiernych.⁵⁰

maîtriser les situations; la stabilité psychologique. Un regard rétrospectif sur les capacités propres et les diverses vicissitudes les rend plus sensibles à l'action de Dieu dans l'existence.

Ils sont aussi enclins à tomber dans le découragement et la résignation en comparant les projets des premières années et leur absence éventuelle de réalisation; ils peuvent éprouver un sentiment d'insécurité au contact des idées et des attitudes des jeunes collaborateurs”

⁴⁶ PDV, 77.

⁴⁷ Tych kapłanów – według J. Saraiva Martins (jw. s. 297) – cechuje m.in.: „Ces prêtres moins jeunes peuvent compter sur une vaste expérience pastorale et une large connaissance des hommes. Ils ont en général beaucoup de patience pour tolérer leurs propres limites et celles d'autrui; ils ont le sens des responsabilités face aux jeunes générations; ils entretiennent une confiance plus profonde en l'amour de Dieu.

Ils ressentent aussi, avec une certaine souffrance intérieure, la diminution naturelle de leurs forces physiques et aussi, parfois, de leurs capacités psychologiques; un sentiment d'amère frustration au souvenir des succès; un certain scepticisme face aux jeunes; une sorte de crainte et de préoccupation à la pensée de la vieillesse et de la mort”

⁴⁸ PDV, 77.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże. Por. *Homilia w Marizell* (13 IX 1983), 5, „Insegnamenti” VI/2 (1983), s. 538-539.

IV. ODPOWIEDZIALNI ZA FORMACJĘ STAŁĄ

Jak wynika z powyższych rozważań, formacja permanentna jest czymś koniecznym dla życia i posługi kapłańskiej. Z drugiej strony wiadomo, iż niekiedy jest ona utrudniona przez warunki, w jakich kapłani pełnią swoją posługę duszpasterską. Ten fakt nakłada na wszystkich coraz większą odpowiedzialność za przezwyciężenie tych trudności. W tym kontekście Jan Paweł II mówi o tych, którzy są odpowiedzialni za formację stałą.

Stwierdzenie Papieża, iż „na całym Kościele lokalnym z biskupem na czele spoczywa odpowiedzialność za dostarczenie bodźców do stałej formacji kapłanów i czuwanie nad nią na różne sposoby”⁵¹ posiada znamiona nowego ujęcia a równocześnie pozostaje w zgodzie z przedstawionymi zasadami. Z naciskiem należy powtórzyć, że formacja stała pasterzy przyczynia się do dobra duchowego wiernych. Z drugiej strony – zauważa Papież – „cały Lud Boży, we wszystkich swoich członkach, może i powinien wносить cenny wkład w stałą formację swoich kapłanów” W tym miejscu Jan Paweł II wymienia m.in. pozostawienie kapłanom czasu na studium i modlitwę, żądanie od nich tego, do czego zostali posłani przez Chrystusa, a nie innych posług, współpracowanie z nimi w różnych dziedzinach pasterskiej misji, zwłaszcza związanych z promocją ludzką i działalnością charytatywną, utrzymywanie z nimi zażyłych i braterskich więzi, kształtowanie w nich świadomości, że nie są „władcami wiary”, ale „współtwórcami radości” wszystkich wiernych (por. 2 Kor 1, 24).⁵²

Ponadto wzajemna wymiana doświadczeń wiary między kapłanami i wspólnotą pozostałych wiernych stanowi duży wkład do formacji stałej, która obejmuje całą posługę i życie kapłana.⁵³ Ta odpowiedzialność formacyjna całego Kościoła lokalnego przybiera konkretny kształt w odniesieniu do poszczególnych jego członków, poczynając od samego kapłana.

„W pewnym sensie to właśnie on, pojedynczy kapłan, ponosi w Kościele największą odpowiedzialność za formację stałą”⁵⁴ Tym stwierdzeniem Jan

⁵¹ PDV, 78. Por. *Katecheza podczas audiencji generalnej* (22 IX 1993), 7, OsRomI 1993 (23 IX), s. 4.

⁵² PDV, 78.

⁵³ Warto w tym miejscu przytoczyć dłuższy fragment nauczania papieskiego z PDV, 78: „Chrześcijańskie doświadczenie ludzi prostych i pokornych, duchowe wzloty ludzi rozmiłowanych w Bogu, przykłady odważnej realizacji zasad wiary w życiu chrześcijan pełniących różne funkcje społeczne i państwowe – zostają przyswojone przez kapłana, który rozjaśnia je światłem swej kapłańskiej posługi, a jednocześnie czerpie z nich cenny pokarm duchowy. Także zwątpienia, kryzysy i zahamowania, jakich doznaje człowiek w różnych sytuacjach osobistych i społecznych, pokusa sprzeciwu i rozpacz w chwilach cierpienia, choroby i śmierci – słowem, wszystkie trudności, jakie ludzie napotykają na drodze wiary – kapłan jako ich brat przeżywa w swoim sercu i szczerze cierpi wraz z nimi, szukając bowiem odpowiedzi dla innych, czerpie z tego nieustanną zachętę, by szukać ich przede wszystkim dla siebie”

⁵⁴ PDV, 79.

Paweł II wskazuje, iż formacja stała winna być podejmowana z wewnętrznym i osobistym przekonaniem kapłana, który chce być wierny „darowi Bożemu i dynamice codziennego nawracania się”⁵⁵ Można tu zaobserwować pedagogiczną zasadę samowychowania ważną także dla formacji seminaryjnej i w ogóle dla każdej formacji.⁵⁶ Osoba kapłana nie jest traktowana zatem jako przedmiot formacji permanentnej, ale jako jej podmiot i adresat.⁵⁷ Uczestnicząc z pełnym zaangażowaniem, wewnętrznym przekonaniem, radością i pragnieniem by uczyć się i wzrastać, kapłan stanie się głównym protagonistą własnej formacji permanentnej.

Obowiązkowi kapłana w zakresie aktywnego uczestniczenia w stałej formacji towarzyszy prawo, iż znajdują się środki służące do osiągnięcia lepszej formacji ludzkiej, duchowej, intelektualnej i pastoralnej. Temu prawu kapłana odpowiada obowiązek biskupa:

Zasadnicza odpowiedzialność spoczywa na biskupie, a wraz z nim na presbyterium. [...] Biskup jest odpowiedzialny za formację stałą, która ma tak kształtować wszystkich jego kapłanów, by umieli oni wielkodusznie dochowywać wierności otrzymanemu darowi i posłudze, takich bowiem kapłanów pragnie mieć – i ma do tego „prawo” – Lud Boży.⁵⁸

Tym stwierdzeniem Jan Paweł II zamyka „okrąg” praw i obowiązków dotyczących formacji permanentnej, który łączy cały Lud Boży, kapłana i biskupa.

Według Jana Pawła II odpowiedzialność biskupa przybiera konkretne formy. Wraz z prezbiterium sporządza on projekt formacji stałej i kreśli jej program. Projekt ten winien posiadać pewne jasno określone elementy: strukturę (jaką formacja permanentna posiada w diecezji), zasady i kryteria ogólne, treści, metody i środki. Biskup winien nie tylko zapewnić kapłanom czas i miejsce na formację stałą, ale też z nimi uczestniczyć. W wypełnianiu tych zadań biskupowi powinny pomagać wydziały i instytuty teologiczno-pastoralne, seminaria duchowne, a także organizacje i związki gromadzące ludzi zaangażowanych w formację kapłańską.⁵⁹

Jan Paweł II zaprasza także chrześcijańskie rodziny, a zwłaszcza te, z których pochodzą kapłani, do ofiarnej współpracy w realizacji powołania syna czy brata kapłana.

⁵⁵ Tamże. Por. *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979 r.*, 10, „Insegnamenti” II/1 (1979), s. 858.

⁵⁶ Por. M. M a c i e l, *La formación permanente. Reflexiones sobre el „Directorio para el ministerio z la vida de los presbíteros”* OsRom (wyd. hiszp.) 1994 (30 XII), s. 4.

⁵⁷ Por. V G a m b i n o, *Dimensioni della formazione presbiterale. Prospettive dopo il Sinodo del '90 e la „Pastores dabo vobis”*, Torino 1993, s. 381.

⁵⁸ PDV, 79. Zob. także *Katecheza podczas audiencji generalnej* (25 VIII 1993), 5, OsRomI 1993 (26 VIII), s. 4.

⁵⁹ PDV, 79.

V. CZAS, FORMY I ŚRODKI FORMACJI PERMANENTNEJ

W *Pastores dabo vobis* Papież zauważa, że w celu prowadzenia formacji stałej rozumianej jako proces, w który kapłan angażuje się z wewnętrznym przekonaniem, każda chwila może być odpowiednia, w której Duch Święty prowadzi go, aby czynił postępy w zrozumieniu i przeżywaniu swojej tożsamości i misji. Jednakże są też chwile „uprzywilejowane” formacji stałej. Chodzi tu przede wszystkim o różnego rodzaju spotkania, które odpowiadają poszczególnym wymiarom formacji permanentnej. Za ich organizację są odpowiedzialne poszczególne osoby czy instytucje. Od kapłana zaś oczekuje się aktywnego udziału.

Jan Paweł II wymienia w tym kontekście spotkania biskupa ze swoim prezbiterium o charakterze liturgicznym, duszpasterskim czy kulturalnym.⁶⁰ Są to momenty szczególnie sprzyjające ożywianiu i pogłębieniu wspólnoty eklezjalnej, braterstwa sakramentalnego i współodpowiedzialności duszpasterskiej. Wśród tych chwil uprzywilejowanych Papież wylicza rozmaite spotkania poświęcone duchowości kapłańskiej (rekolekcje, dni skupienia, kursy poświęcone życiu duchowemu, itp.).

Mając na względzie pogłębienie formacji kapłana, zwłaszcza intelektualnej i pastoralnej, Jan Paweł II zaleca spotkania poświęcone studium i wspólnej refleksji (np. specjalistyczne kursy biblijne, teologiczne i pastoralne, tygodniowe sesje wyjazdowe czy cykle konferencji). Spotkania takie bowiem

zapobiegają kulturowemu zubożeniu, nie pozwalają kapłanowi zamknąć się w kręgu wygodnych dla siebie postaw i poglądów, także w dziedzinie duszpasterskiej, które są owocem umysłowego lenistwa; pozwalają na dokonanie bardziej dojrzałej syntezy różnych elementów życia duchowego, intelektualnego i apostołskiego; otwierają umysły na nowe wyzwania historii i nowe wezwania Ducha Świętego, skierowane do Kościoła.⁶¹

Jest wiele środków służących realizacji formacji stałej. Ich waga jest tam większa, im więcej przeszkód pojawia się na drodze realizacji formacji permanentnej (np. duże odległości utrudniające wzajemny kontakt między kapłanami w niektórych regionach, brak czasu związany z wielością zadań i funkcji, przeciążenie pracą, nadmierna aktywność i nawał zajęć). W związku z tym Papież zaleca m.in. różne formy życia wspólnego kapłanów, uczestniczenie w stowarzyszeniach kapłańskich, korzystanie z kierownictwa duchowego. W nawiązaniu do tych wskazań Jana Pawła II J. Calvo Guinda zauważa:

⁶⁰ PDV, 80.

⁶¹ Tamże.

Czy nie mogą być ciągłym przejawem formacji permanentnej systematyczne spotkania (co dwa tygodnie, miesiąc, czy jeszcze w innym rytmie), dzielenie się duchowymi doświadczeniami, formacja teologiczna, godziny wyciszenia i medytacji, przekonanie, iż ma się oparcie u innych, a jednocześnie troska o to, by być wsparciem dla drugich?⁶²

Z pewnością tych środków służących formacji stałej może być więcej.

* * *

W świetle dotychczasowych refleksji można – na zakończenie – powiedzieć za R. Sánchez Chamoso, że formacja kapłańska jest procesem, który rozciąga się na całe życie kapłana, a nie ogranicza się tylko do pewnego etapu życia. Powodzenie formacji permanentnej bardziej zależy od osobistego podejścia do niej każdego kapłana niż od zaprogramowania jej przez każdą diecezję. Do stałej formacji nie można nikogo zmusić. A jednak jest czymś koniecznym, aby został ułożony program stałej formacji dla wszystkich kapłanów. Nie jest to łatwe przedsięwzięcie, i nie jest podejmowane przez wszystkich kapłanów. Nie rozwiąże się problemu, pozostawiając formację stałą osobistej inicjatywie, dobrej woli i wielkoduszności każdego kapłana. Dlatego oprócz uwrażliwiania kapłanów na jej ważność i potrzebę, jest czymś absolutnie koniecznym, by wyższe instancje diecezji stworzyły jej program, zachęcały do niej i odpowiednio motywowały kapłanów. Wydaje się, że tutaj kryje się największe i najpilniejsze wyzwanie. Potrzeba wyjść mu naprzeciw, z powagą i troską o dobro duchowe kapłanów i wiernych.⁶³ Właśnie dla tego ważnego zadania formacji stałej kapłanów magisterium Jana Pawła II otwiera nowe drogi.

LA FORMACIÓN PERMANENTE DE LOS PRESBITEROS EN EL MAGISTERIO DE JUAN PABLO II

Resumen

Uno de los temas emergentes en el magisterio de Juan Pablo II, en relación con la vida de los sacerdotes, es el de la formación permanente. El Pontífice, que habló a los sacerdotes de la formación permanente desde el comienzo de su pontificado, rebasa la simple recomendación de esta formación y expone sus razones de ser. Además de ofrecer unas motivaciones humanas, comunes a toda profesión, se concentra en las verdaderas razones teológicas que aseguran a la formación permanente su originalidad, necesidad, seriedad y urgencia. Estas razones teológicas se resumen en la siguiente frase: la formación permanente encuentra su propio fundamento y su razón de ser original en el dinamismo del sacramento del Orden. Juan

⁶² J. Calvo Guinda, jw. s. 44.

⁶³ Por. R. Sánchez Chamoso, jw. s. 418.

Pablo II concibe la formación del sacerdote como hecho vital unitario, que va discurrendo progresivamente desde el mismo y único sujeto que se forma durante toda su vida, con contenidos y métodos nuevos, en un itinerario acumulativo constante, sin rupturas ni solución de continuidad.

El objetivo de la formación permanente es la maduración y profundización en cuatro aspectos de la formación sacerdotal: humano, espiritual, intelectual y pastoral. Y todos ellos integrados en una unidad interior garantizada por la caridad pastoral. Esta constituye el alma y la forma de la formación permanente. La formación permanente continua en empeño ininterrumpido la comprensión cada vez más honda de la identidad del sacerdocio instituido por Cristo. En efecto, su significado profundo es el de ayudar al presbítero a ser y a desempeñar su función en el Espíritu y según el estilo de Jesús, buen Pastor.

De acuerdo con su naturaleza, la formación permanente – dice el Papa – debe acompañar a los sacerdotes siempre, esto es, en cualquier período y situación de su vida. Y a todos, teniendo en cuenta las posibilidades y características propias de edad, condiciones de vida y tareas encomendadas.

Según Juan Pablo II, la formación permanente tiene sus responsables o agentes: toda la Iglesia particular, el mismo sacerdote, el Obispo con el presbiterio y la familia. La magnitud y número de dificultades existentes constituye un reto para programar y llevar a cabo un plan de formación permanente, que responda de modo adecuado a la grandeza del don de Dios y a la gravedad de las expectativas y exigencias de nuestro tiempo.

El Pontífice habla de momentos privilegiados de la formación permanente: los encuentros del Obispo con su presbiterio, sean de carácter litúrgico, pastoral o cultural; los encuentros de espiritualidad sacerdotal; los encuentros de estudio y de reflexión común, etc. Hay también ayudas y medios: diversas formas de vida común entre los sacerdotes, las asociaciones sacerdotales, la dirección espiritual y otros.